

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 17-02-2021 r.

Adam Bodnar

V.7018.59.2021.ET

Pan
dr n. ekon. Adam Niedzielski

Minister Zdrowia
via ePUAP

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

zwracam się do Pana Ministra w sprawie dostępu osób w kryzysie bezdomności oraz pracowników placówek świadczących pomoc tej grupie osób w dostępie do szczepień przeciw COVID-19.

Bezdomność jest uznawana za najdotkliwszą formę wykluczenia społecznego, gdyż wiąże się nie tylko z brakiem miejsca do zamieszkania, ale prowadzi także do niemożności prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie przez osoby dotknięte tym zjawiskiem oraz ich społecznej stygmatyzacji. Przeciwdziałanie samemu zjawisku bezdomności znajduje się wśród moich priorytetów, jako Rzecznika Praw Obywatelskich i należy do najważniejszych zadań ciężących na władzy publicznej, o czym świadczy szereg norm odnoszących się do tej problematyki zawartych m.in. w art. 75 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 25 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przyjętej przez ONZ dnia 10 grudnia 1948 r., art. 11 Międzynarodowego Paktu Praw Ekonomicznych, Społecznych i Gospodarczych ONZ z dnia 16 grudnia 1966 r. oraz w art. 30 i 31 Europejskiej Karty Społecznej z dnia 18 października 1961 r.

Z uwagi na powyższe, ale także wobec wprowadzenia od dnia 20 marca 2020 r. do odwołania stanu epidemii w związku zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 sytuacja osób w kryzysie bezdomności i osób bezpośrednio zaangażowanych w ich wspieranie jest przedmiotem mojej szczególnej troski. Pragnę zauważyć, że już na etapie powstania Narodowego Programu Szczepień przeciw COVID-19 podnosiłem w wystąpieniu do Pana Ministra, że nie sposób jednoznacznie stwierdzić, czy pracownicy i pensjonariusze takich

placówek jak noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych, są uwzględnieni w Programie jako jeden z priorytetów.

Dodatkowo moje wątpliwości są spotęgowane głosami ze strony przedstawicieli organizacji pozarządowych zajmujących się pomocą dla osób w kryzysie bezdomności, w tym również prowadzących placówki dedykowane tej grupie osób (schroniska, noclegownie, ogrzewalnie i inne) przedstawione mi na spotkaniu w dniu 12 lutego 2021 r. Przedmiotem spotkania był problem braku jednoznacznych wytycznych Ministerstwa Zdrowia, które w sposób jasny i niebudzący wątpliwości rozstrzygałyby, czy i jakie preferencje w zakresie szczepień przeciwko COVID-19 przysługują pracownikom organizacji świadczącym pomoc osobom w kryzysie bezdomności, jak i samym osobom doświadczającym bezdomności. Podczas spotkania ujawniony został ponadto niezwykle niepokojący problem braku komunikacji w omawianym zakresie pomiędzy Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej, który powoduje pogłębianie się stanu niepewności, co do zakresu uprawnień omawianych grup społecznych. Jednocześnie pilnego wyjaśnienia wymagają dwa najistotniejsze problemy.

Pierwszym z problemów, który wymaga pilnego wyjaśnienia jest kwestia niejasności oraz braku jednoznacznej interpretacji zapisów Narodowego Programu Szczepień przeciw COVID-19. Niejasność, którą chciałbym zasygnalizować dotyczy użytego w programie (tj. w Etapie I programu) sformułowania „*pensjonariusze domów pomocy społecznej oraz zakładów opiekuńczo-leczniczych, pielęgnacyjno-opiekuńczych i innych miejsc stacjonarnego pobytu*”. **Powyższe wymaga jednoznacznego potwierdzenia, że pod pojęciem „innych miejsc stacjonarnego pobytu” mieszczą się także placówki dla osób bezdomnych** opisane w art. 48a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), tj. ogrzewalnie, noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, a także inne placówki pomocy społecznej, z których korzystają osoby w kryzysie bezdomności – m.in. domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, ośrodki interwencji kryzysowej i specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Pragnę zwrócić uwagę, że zgodnie z ostatnimi dostępnymi danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej (2018¹), w Polsce funkcjonowało 539 placówek dla osób bezdomnych wymienionych w art. 48a ustawy o pomocy społecznej i dysponowały one niemal 20 tys. miejsc, co w przeliczeniu daje średnio ok. 37 miejsc na placówkę (jednak w największych miastach liczba miejsc w pojedynczych placówkach dla osób bezdomnych często przekracza 100). Bardzo często placówki te mają niewielkie możliwości odseparowywania od siebie ich pensjonariuszy, ze względu na wspólne pomieszczenia

¹ Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz osób bezdomnych w województwach w roku 2018 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (13/14 lutego 2019), MRPiPS, Warszawa 2019.

sypialne (do 20 osób w jednym pomieszczeniu), jadalne, rekreacyjne i sanitarne. Z kolei pensjonariusze tych placówek (również zgodnie z danymi MRiPS) to najczęściej osoby w starszym wieku oraz w trudnej sytuacji zdrowotnej, a ich pobyt w tych placówkach (w szczególności w schroniskach i schroniskach z usługami opiekuńczymi), wbrew ustawowym zapisom o tymczasowym schronieniu, trwa często wiele miesięcy lub nawet lat.

Wszystko to powoduje, że placówki dla osób bezdomnych są obciążone bardzo wysokim ryzykiem wystąpienia ognisk koronawirusa. **To w pełni kwalifikuje je do objęcia szczególnym priorytetem w dostępie do szczepień na równi z domami pomocy społecznej w oparciu o obecne zapisy Narodowego Programu Szczepień.** Niestety wobec braku jednoznacznych wytycznych dotyczących tej właśnie grupy obywateli, w praktyce wskazane osoby nie są obecnie kwalifikowane do szczepień.

Drugim bardzo ważnym problemem, który pragnę podnieść jest kwestia objęcia wszystkich osób udzielających wsparcia osobom bezdomnym – tak w placówkach różnego typu, jak i w przestrzeni publicznej – szczepieniami w ramach grupy „0”.

W nowelizacji rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii z 14 stycznia br. (Dz. U. poz. 91) widnieje zapis, iż w etapie „0” szczepieniami objęci zostaną m.in. pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – w przypadku placówek, z których korzystają osoby w kryzysie bezdomności oznacza to przede wszystkim schroniska i schroniska z usługami opiekuńczymi, a także inne placówki specjalistyczne, takie jak domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz ośrodki interwencji kryzysowej. Niestety, zgłaszani do szczepienia w etapie „0” pracownicy tych placówek spotykają się z odmowami szczepienia wynikającymi z faktu, iż zostali przez Ministerstwo Zdrowia dopisaniu do etapu „0” w dniu, w którym zakończono zapisy na szczepienia w etapie „0”. Odmowy te raportowane są przez organizacje z terenu całej Polski i to pomimo iż 31 stycznia br. Ministerstwo Zdrowia wydało dokument zatytułowany „Wytyczne dla podmiotów prowadzących szczepienia przeciwko COVID-19 w placówkach i podmiotach, o których mowa w ustawie o pomocy społecznej wynikające ze zmiany rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 2021r. Dz.U. poz. 91”, który potwierdza prawo pracowników ww. placówek do szczepienia w etapie „0”.

W Narodowym Programie Szczepień przeciw COVID-19 widnieje zapis, iż w etapie „0” szczepieniami objęci zostaną m.in. pracownicy domów pomocy społecznej oraz ośrodków pomocy społecznej. W tej ostatniej grupie będzie się więc mieścić personel placówek dla osób bezdomnych prowadzonych bezpośrednio przez gminy (za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej). Tymczasem, zgodnie z przytaczanymi danymi MRiPS, tylko 23% placówek dla osób bezdomnych (zapewniających niecałe 18% miejsc) wymienionych w art. 48a ustawy o pomocy społecznej prowadzonych jest

bezpośrednio przez jednostki samorządu terytorialnego. Przytłaczająca większość tych placówek prowadzona jest przez organizacje pozarządowe i inne podmioty niepubliczne, o personelu których Narodowy Program Szczepień przeciwko COVID-19 nie wspomina w ogóle. Wobec czego, Ministerstwo Zdrowia zapomniało o pracownikach tzw. placówek nisko progowych – ogrzewalni i noclegowni (z których część na czas epidemii przekształciła się w placówki całodobowego pobytu), a także o streetworkerach, pracownikach placówek dystrybuujących żywność, jadłodajni, łaźni i innych dziennych punktów pomocowych, a także o pracownikach asystujących w mieszkaniach chronionych, wspomaganych i innych spełniających podobne funkcje, w których reintegrują się m.in. osoby bezdomne (ale także niepełnosprawne, czy młodzież po opuszczeniu pieczy zastępczej). Pracownicy Ci mają regularny kontakt z dużą liczbą osób bezdomnych, a jednocześnie z uwagi na znacznie częstsze kontakty społeczne niż osoby bezdomne, analogicznie jak w domach pomocy społecznej, to właśnie oni są najbardziej prawdopodobnym źródłem ognisk koronawirusa w różnych formach pomocy instytucjonalnej dla osób bezdomnych, w których, jak podkreślono wcześniej, często przebywają osoby starsze i schorowane. Trzeba też mieć na uwadze, że grupa osób wspierających osoby w kryzysie bezdomności jest stosunkowo nieliczna, nie ma wielu chętnych do takiej pracy, więc w razie zachorowania, w zasadzie takich osób nie ma jak zastąpić. Tym samym, analogicznie jak w domach pomocy społecznej, to personel jest najbardziej prawdopodobnym źródłem ognisk koronawirusa w schroniskach i innych instytucjach dla osób bezdomnych. Ponadto oczekiwanym rozwiązaniem byłoby, gdyby do placówki dla osób bezdomnych przyjechał personel medyczny i zaszczepił wszystkich na miejscu, dokładnie tak, jak to zorganizowano w domach pomocy społecznej. Obecny brak takiego rozwiązania powoduje znaczące problemy logistyczne dla osób w kryzysie bezdomności oraz instytucji zajmujących się opieką nad nimi. Jednocześnie pragnę zauważyć, że podobne uwagi sformułowała Ogólnopolska Federacja na Rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności w piśmie do Pana Ministra, na które to pismo nie otrzymała żadnej odpowiedzi.

Wobec powyższego, jako Rzecznik Praw Obywatelskich, uważam za zasadne wszystkie przedstawione postulaty i włączam się w działania na rzecz jednoznacznego wyjaśnienia, czy omawiane grupy społeczne i zawodowe mają prawo do szczepień w ramach etapu „0” i etapu „I” w świetle zapisów Narodowego Programu Szczepień, a jeśli takiego prawa nie mają – to na rzecz włączenia ich w krąg preferencji. Jestem przekonany, że ze względu na specyfikę zjawiska bezdomności realizacja wskazanych postulatów jest niezbędna dla zapewnienia bezpieczeństwa samym osobom w kryzysie bezdomności i tym, którzy pomagają tej najbardziej wykluczonej grupie społecznej, a z uwagi na duży stopień ryzyka przenoszenia zakażeń w tych grupach, także dla zapewnienia bezpieczeństwa całemu społeczeństwu.

Niezależnie od wyżej wymienionych problemów, pragnę zasygnalizować, że w dalszym ciągu nie otrzymałem od Pana Ministra odpowiedzi na moje wystąpienia w sprawie różnych grup osób zwracających się z prośbą o zaszczepienie w pierwszej kolejności przeciw COVID -19².

W związku z powyższym, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o pilne zajęcie stanowiska w podnoszonej sprawie.

Z wyrazami szacunku

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

² Pismo z dnia 30 grudnia 2020 r. V.7018.1033.2020.ET, pismo z dnia 5 stycznia 2021r. 7018.3.2021.ŁK oraz pismo z dnia 14 stycznia 2021 r. V. 7018.61.2021.ET.